

SUSIKKO

METSÄHISTORIAN SEURA RY:N JÄSENTIEDOTE

3 / 2010 Joulukuu

**Ilmoittaudu matkalle
suomalaismetsiin
10.1.2011 mennessä!**

**Vuosikokous ja esitelmä-
tilaisuus 24.3.2011**

**Metsien miehiä ja naisia
-seminaari 13.4.2011**

*"Joulurauhan tuntuinen ilta metsätyöläisten
kämpällä." © Lusto/Suomen Metsäyhdistyksen
kokoelma/ M. Mannelin.*

Ajankohtaista

Särkisillan malli

Otsikko ”Särkisillan malli” tähän puheenjohtajan kirjoitukseen juontaa vajaan kolmenkymmenen vuoden takaa. Silloin Metsäteollisuus käytti kohtaan puukauppaongelman ratkaisemiseksi viestintää resurssinaan näkyvästi ja ennen kokemattomalla tavalla. Martti Särkisilta oli Helsingin yliopiston maatalouden markkinointiekonomian professori, arvostettu markkinoinnin oppimestari, nyt jo edesmennyt. Hän toimi metsäteollisuuden konsulttina yhdessä metsäteollisuuden projektiryhmän kanssa suunnittelemassa ja toteuttamassa ”Suomi elää metsästä – Soppu” -projektia. Kampanja pohjautui Särkisillan kehittämään malliin yrityskuvapohjaisesta markkinoinnista. Yksinkertaisten yritysten kehittäessä asiakas- ja sidosryhmäsuhteitaan niiden tärkein työväline on oma yrityskuva. Kehittyvä ja hyvä yrityskuva voidaan purkaa operatiivisen toiminnan kautta yrityksen haluamaksi kasvuksi ja kehitykseksi. Toimintamallilla saavutettiin merkittäviä, mittauksinkin todettuja tuloksia.

Ensi vuonna Teollisuuden Metsänhoitajat ry täyttää 100 vuotta. Teollisuuden Metsänhoitajien jäsenistä suuri joukko on Metsähistorian Seuran jäseniä. Yhdistys on myös Metsähistorian Seuran suojeleja. Vastikään Teollisuuden Metsänhoitajat on tehnyt päätöksen myöntää tukea Metsähistorian Seuran hankkeelle, jolla yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa kootaan metsä- ja puukauppoihin liittyvää muistitietoaineistoa. Tämän kirjoittaja laatii historia-artikkelia Teollisuuden Metsänhoitajien tekeillä olevaan 100-vuotisjuhlakirjaan kolmen vuosikymmenen takaisesta puukaupankäynnistä ja sen kohtaamista ongelmista. Artikkelit sisältävät mm. edellä kuvatun Särkisillan mallin lähemmän tarkastelun.

Loppukesästä itäistä Suomea kohtasi kaksi hirmumyrskyä, ”Asta” ja ”Veera”. Ne aiheuttivat dramaattisia metsätuhoja ja merkittävästi muita vahinkoja. Tällä kertaa olin metsänomistajana myrskyn silmässä kokemassa ja havainnoimassa, kuinka metsän eturintaman toimijat, työnjohto ja ennen muuta metsäkoneyrittäjät tekivät äärimmilleen venyen kovaa työtä korjatakseensa myrskytuhojen jälkiä. Metsäkoneyrittäjät ja konekuskit olivat viime kädessä ne toimijat, jotka pitivät metsänomistajaa ajan tasalla myrskytuhon jälkien korjuutyön etenemisestä. Ei siinä savotassa metsäjohto juuri kasvojaan näyttänyt. Kentällä toimi tässä mielessä ”unohdettujen rintama”.

Kohta tämän jälkeen oli ällistyttävää lukea marraskuun lopun päälehden otsikoita ja artikkeleita (HS 18.11.2010): ”UPM myönsi tyylivirheen alihankkijoiden kanssa” ja ”Koneyrittäjät ja metsänomistajat ovat ällistyneitä tavasta, jolla metsäyhtiö UPM keskeytti hakkuut savotoillaan”.

Parhaaseen savotoinnin aikaan lyhytaikainenkin tulojen menetys on aikamoinen ”kykytysbonus” parhaansa mukaan ahkeroinneille alihankkijoille. Tyylivirhe rapauttaa pahasti paitsi yrityksen myös koko toimialan ulkoista kuvaa. Olisikohan jo kerran historiassa hyväksi todetulle Särkisillan mallille uusiokäyttöä metsäteollisuudessa?

Ensi vuosi

Metsähistorian Seuran vuoden 2011 ohjelmassa on totutun ja koetun mukaista toimintaa. Toiminnan sisältö on kuitenkin aina uusi ja uudelleen suuntautunut.

Seuran vuosikokous vuosikokousseminaareineen on 24.3.2011 Tieteiden talolla Helsingissä. ”Metsien miehiä ja naisia” -elämäkertaseminaari järjestetään 13.4.2011 Jyväskylässä yhteistyössä Metsähistorian Seuran, Suomen Metsämuseo Lusto ja Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen kanssa.

Vuonna 2011 järjestetään ulkomaan opintoretkeily Värmlannin ja Norjan suomalaismetsiin 15.–19.5.2011. Pohjoismaisten metsämuseoiden ja metsähistorian seurojen konferenssin järjestämisen vuorossa on Suomi. Konferenssi järjestetään 15.–18.9.2011 alueella Punkaharju–Viipuri–Karjalan kannas. Vuoden kotimaan opintoretki järjestetään maamme paperiteollisuuden ja metsänhoidon pioneerien jalanjäljillä 26.–27.8.2011 Mänttä–Ähtäri -seudulla.

Siirtäkääpä jo nyt kalentereihinne merkinnät näistä tapahtumista.

Toivotan Metsähistorian Seuran jäsenille läheisintä hyvää joulunaikaa ja onnellista uutta vuotta.

Juhani Huittinen
Metsähistorian Seuran hallituksen
puheenjohtaja
juhani.huittinen(at)gmail.com

Metsien miehiä ja naisia Elämäkertaseminaari Jyväskylässä 13.4.2011

Metsähistorian Seura, Lusto – Suomen Metsämuseo ja Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos järjestävät metsäalan elämäkertoihin liittyvän seminaarin Jyväskylässä 13.4.2011.

Seminaariin kutsutaan tutkijoita, joiden tutkimusaiheet liittyvät metsäalan toimijoihin eri aikoina ja eri tasoilla. Tutkijoiden rinnalle seminaariin pyydetään kommenttipuheenvuoroja metsäalan ammattilaisilta, jotka omien kokemustensa kautta tarkastelevat henkilöitä ja henkilöhistoriaa.

Seminaarissa elämäkerta käsitetään laajasti eikä esitelmien tarvitse rajoittua yksittäisiin, kansallisesti tunnettuihin metsäalan vaikuttajiin. Esitelmä voi keskittyä yksittäisen henkilön lisäksi metsäalan toimijaryhmään, jota tarkastellaan metsäalan historiallisessa kehityksessä tai toimintaan, johon liittyy vahva henkilöhistoriallinen merkitys.

Elämäkertojen toivotaan kiinnittyvän metsäalan ilmiöihin ja kehitykseen sekä valottavan eri toimijoiden verkostoja ja toiminnan vaikutuksia. Seminaarin tavoitteena on selittää metsäalan ilmiöitä elämäntarinoiden avulla.

Elämäkertaseminaari liittyy laajempaan metsäalan biografia- ja julkaisuhankkeeseen. Seminaarin alustajia mahdollisesti pyydetään osallistumaan metsäalan biografian tuottamiseen. Osa esitelmistä voidaan julkaista vuonna 2012 metsäbiografia-temaan keskittyvässä Vuosilustossa. Vuosilusto on Metsähistorian Seuran (<http://www.lusto.fi/seura/>) ja Lusto – Suomen Metsämuseon (<http://www.lusto.fi/>) joka toinen vuosi ilmestyvä referee-käytäntöä noudattava tieteellinen julkaisu.

Suomen- tai ruotsinkieliset alustusehdotusten abstraktit (enintään yksi A4) pyydetään lähettämään dosentti Heikki Roiko-Jokelalle ([heikki.roiko-jokela\(at\)jyu.fi](mailto:heikki.roiko-jokela(at)jyu.fi)) 30.1.2011 mennessä. Järjestelytoimikunta päättää abstraktien perusteella pyydettyvät esitelmät.

Järjestelytoimikunta: professori Ilkka Nummela, professori Jari Ojala, professori Hanna Snellman, dosentti Heikki Roiko-Jokela, VTT Jaana Laine ja FT Leena Paaskoski.

Kuvat Lusto, Evon kokoelma, Enson kokoelma ja Stora Enso Metsän kokoelma.

Jos sait Susikkosi postinjakajan tuomana...

Metsähistorian Seuran tiedotusta on siirretty sähköiseen muotoon vuoden 2010 aikana.

Jäsentiedote julkaistaan kolme kertaa vuodessa seuran kotisivulla ja jäsenille lähetetään sähköpostitse linkki uuteen tiedotteeseen aina sen ilmestyttyä. Uudistus merkitsee entistä nopeampaa tiedonkulkua, taloudellisia säästöjä ja tiedotteen paremman ulkoasun. Seuran kotisivuilla Susikko julkaistaan kahtena eri versiona, joista tulostettava versio on ulkoasultaan hieman kevyempi, ja siten helpompi haluttaessa tulostaa.

Lisäksi sähköpostitse voidaan tarvittaessa lähettää muutakin postia, esim. ilmoituksia metsähistoriaan liittyvistä ajankohtaisista tilaisuuksista. Harvoin ilmestyvä Susikko ei palvele yhtä hyvin nopeassa tiedonvälityksessä. Noin kaksikolmasosaa jäsenistä on jo ilmoittanut sähköpostiosoitteensa ja saa linkin uuteen Susikkoon sähköpostitse.

Niille jäsenille, joilla ei ole käytettävissään sähköpostiosoitetta, lähetetään edelleen monisteasuinen tiedote postitse. Jos sinulla on sähköpostiosoite, mutta sait tämän Susikon postinjakajan tuomana, ilmoittamasi sähköpostiosoite on vanhentunut tai se ei ole seuran tiedossa.

Sihteeri pyytää edelleen kaikkia jäseniä lähettämään sähköpostiosoitteensa ja ilmoittamaan jatkossa sekä posti- että sähköpostiosoitteiden muutoksista: metsahistorian.seura@lusto.fi.

Mikäli et voi vastaanottaa sähköpostia, ilmoita siitäkin: p. 050 3669552 tai Leena Paaskoski, Metsähistorian Seura, c/o Lusto, 58450 Punkaharju.

Liity Metsähistoria-postituslistalle!

Metsähistorian Seuran ylläpitämä metsähistorian postituslista, joka on tarkoitettu kaikille metsähistoriasta ja sen tutkimuksesta kiinnostuneille, on toiminut nyt vuoden verran. Listalla on tällä hetkellä yli 50 metsähistorian tutkijaa ja harrastajaa, ja se on osoittautunut todella hyväksi ja toimivaksi tiedonvälityskanavaksi. Listan jäsenet voivat vaivattomasti tiedottaa toisilleen metsähistorian ajankohtaisista asioista tai tiedustella neuvoja metsähistoriaan liittyvissä ongelmissa. Moneen metsähistorialliseen kysymykseen onkin listan jäseniltä löytynyt vastauksia.

Sähköpostilista on kaikille vapaa ja sille pääsee edelleen mukaan ilmoittamalla oman sähköpostiosoitteensa Jaana Laineelle, jaana.laine@helsinki.fi.

Opintoretkeilyt ja matkat

Kiinnostaako metsäsuomalaisen historiaa?

Metsähistorian Seuran opintomatka

Ruotsiin ja Norjaan 15.–19.5.2011

Seuran ensi vuoden opintomatka suuntautuu suomalaismetsiin Ruotsin Värmlantiin ja Norjan Solørin alueelle. Tarkoitus on perehtyä metsäsuomalaisen historiaan ja perinteeseen aidossa ympäristössä. Matkakohteita Värmlannissa ovat mm. Finnkulturcentrum (Suomalaiskulttuurin keskus) Torsbyssä, Östmarkin vuonna 1765 rakennettu paanuseinäkirkko, 1640-luvulta peräisin oleva Mattilan perinnetalo (nykyisin vapaa-ajan keskus) ja 1800-luvun alusta peräisin oleva Puralan perinnetalo sekä Norjan puolella Norjan Metsämuseo Elverumissa ja Norjan Metsäsuomalaismuseo Svullryassa (Grue Finnskog).

Matka tehdään bussilla, joka lähtee sunnuntaina 15.5. klo 13.30 Tampereelta ja edelleen klo 16.15 Helsingistä Turun satamaan, josta Silja Europa lähtee klo 20.15. Maanantaina 16.5. aamutuimaan jatketaan Karlstadin kautta Torsbyhyn. Iltapäivällä tutustutaan Suomalaiskulttuurin keskuksen ja ajetaan Östmarkin kautta Rödåforsiin Mattilan vapaa-ajankeskukseen, jossa yövytään kahtena yönä.

Tiistaina 17.5. ajetaan Norjan Elverumiin, jossa tutustutaan Norjan Metsämuseoon. Paluumatkalla poiketaan Metsäsuomalaismuseoon Grue Finnskogissa, jonka jälkeen palataan Mattilaan. Keskiviikkoamuna 18.5. tutustutaan Puralan perinnetaloon, jonka jälkeen suunnataan kotimatalle kohti Tukholmaa, josta Silja Galaxy lähtee klo 19.30. Torstaiaamuna 19.5. saavutaan Turkuun klo 7 ja Helsinkiin noin klo 10.30 sekä Tampereelle noin klo 13.

Matka tehdään bussilla, jossa on näyttöruudut ja pc-kytkentä, joten siirtymäjaksoilla voidaan käsitellä aihetta sanoin ja kuvin. Ruotsinkieliset esittelyt tulkataan pääpiirtein ja tarpeen mukaan. Matkan hinta sisältäen matkat, majoituksen ja ateriat (3 x lounas, 2 x päivällinen) sekä ohjelman on osanottajamäärän mukaan 420–440 € hengeltä. Majoitus laivassa on kahden hengen hyteissä ja Mattilassa tasokkaissa mökeissä kahden hengen huoneissa. Minimimäärä on 25 henkeä ja maksimi 40 henkeä.

Ilmoittautumiset pyydetään 10.1.2011 mennessä allekirjoittaneelle. Toki myöhemminkin ilmoittautuneita otetaan mukaan, jos tilaa on. Vastuullinen matkanjärjestäjä on Matka-Vekka Oy.

Markku Rauhalhti
rauhalhti(at)kolumbus.fi
p. 050 68 980

Punkaharju ja Lusto, Lintulan lehtikuusikko, Saimaan kanava – Pohjoismainen metsähistoriakonferenssi ensi syyskuussa

Suomi järjestää vuorollaan Pohjoismaisen metsähistoriakonferenssin 15.–18.9.2011. Konferenssin retkeily poikkeaa myös Karjalan kannaksella. Osanottajia tulee parisenkymmentä muista pohjoismaista, suomalaisia toivottavasti osallistuu saman verran.

Matka alkaa bussilla Helsinki-Vantaan lentoasemalta torstaina 15.9. klo 12.30. Raja ylitetään Lappeenrannassa klo 16 paikkeilla; mukaan voi liittyä myös Helsinki-Lappeenranta välillä. Rajan jälkeen tutustutaan Saimaan kanavaan ja sen historiaan. Yöpyminen on Hotelli Victoriassa Viipurin torin laidalla. Perjantaina 16.9. suunnataan Lintulan (Raivolan) lehtikuusikkoon, sieltä Terijoelle ja edelleen Pietarin kupeeseen Levas-hovoon, jossa käydään 47 000 Stalinin uhrin metsähautausmaalla. Il-laksi ajetaan Punkaharjulle, jossa yövytään Lomakeskuksen mökeissä. Lauantaina 17.9. pidetään seminaaria sekä tutustutaan Lustoon ja sen lähiympäristöön. Sunnuntaina 18.9. ajetaan tapahtuman päätteeksi Tikurilaan, jossa ennen kotimatkaa tutustutaan Heurekaan.

Ohjelmasta ja kustannuksista kerrotaan lisää alkutalven Susikossa 1/2011. Myös infoa seuran nettisivuilla pidetään ajan tasalla. Kannattaa harkita osallistumista. Naapurimaiden metsähistoriaväki on yhtä mukavaa kuin meidänkin.

Markku Rauhalhti
rauhalhti(at)kolumbus.fi
p. 050 68 980

Seuran matka Itävaltaan ja Unkariin viime toukokuussa

Seuramme viime toukokuinen ulkomaan opintomatka suuntautui läntiseen Itävaltaan ja yhdeksi vuorokaudeksi myös Unkarin Soproniin. Perillä tiistai-iltapäivästä 4.5. perjantai-iltaan 7.5. kestäneellä matkalla kiersimme reittiä Wien–Sopron–Lackenbach–Grossreifling–Mariazell–Wien. Osallistujia oli 29.

Ryhmäkuva Itävallan metsämuseon edessä.

Aluksi muutama tilastotieto kohdemaiden metsistä.

Itävalta:

- * metsäala 4,0 milj. ha = 47% maa-alasta
- * metsien omistus: alle 200 ha 54%, yli 200 ha 31%, valtio 15%
- * puusto 1,1 mrd m³ = noin 300m³/ha
- * puuston kasvu 31 milj. m³
- * hakkuut 20 milj. m³ = 60-70% kasvusta
- * puulajit: havupuut 75%, josta 4/5 kuusta; lehtipuut 25%

Unkari:

- * metsäala 1.8 milj. ha = 20% maa-alasta
- * metsien omistus: yksityiset 55%, valtio 45%, kunnat 0,5%
- * puusto 880 milj.m³
- * puuston kasvu 12 milj.m³
- * hakkuut 7 milj. m³ = 60% kasvusta
- * puulajit: tammilajit 32%, valeakaasia (Robinia) 22%, mänty ja kuusi 13%, poppelit ja pyökki

Wienin metsiä

Lentomatkan jälkeen tiistaina illansuussa tapasimme Wienin ydinkeskustassa paikallisen yhteyshenkilömme ja asiantuntijaoppaamme metsänhoitaja Kasimir P. Nemestothyn. Kasimir on suuri Suomen ystävä ja puhuu kieltämme erinomaisesti, kiitos ”kotiopettajansa” – Suomesta kotoisin olevan vaimonsa Pian. Kasimir esitteli meille Vanhankaupungin ja muun keskustan nähtävyyksiä ja historiaa. Hän toimi myös seuraavan päivän oppaana ja tulkkina.

Keskiviikkona tutustuimme Wienerwaldin luonnonhoitoalueeseen (Biosphärenpark Wienerwald), joka 105 000 hehtaarin laajuudessa käsittää Wienin länsipuolella 51 kuntaa ja seitsemän Wienin kaupunginosaa. Sen alueella asuu 750 000 ihmistä, pääosa heistä kaupungin alueella, ja vapaa-ajan asuntoja on 50 000. Alueella on myös parisensikymmentä eri luonnonsuojelualuetta. Metsät ovat valtaosin pyökkiä ja tammea. Tavoitteena on luonnonsuojelun ohella turvata alueella vastuullisen taloustoiminnan edellytykset. Asiantuntijoina toimivat luostarimetsien ylimetsänhoitaja Hubert Fladl ja professori emeritus Herbert Hager.

Tutustuimme muun muassa tulvametsäalueisiin. Tonavan veden korkeus vaihtelee Wienin kohdalla 3-5 metriä. Aikoinaan tulvia oli kahdesti vuodessa – talvella helmi-maaliskuussa ja keväällä touko-kesäkuussa. Sittemmin kun Tonavan juoksu kaupungin alueella 1870-luvulla kanavoitiin, on vain kevätsateiden ja sulamisvesien aiheuttamia kevättulvia, nekin hyvin rajallisella alueella. Tulvilla ja niiden kestolla ja veden korkeudella on suuri vaikutus kasvillisuuteen. Tänäpäin Tonava halkoo Wienin kahtena rinnakkaisena kanavana, joiden välissä on 100–200 metrin levyinen virkistysalue, Tonavan saari.

Klosterneuburgin luostari

Luostari sijaitsee Wienin pohjoisessa esikaupungissa. Uskonto, viini ja kulttuuri yhdistyvät luostarin tarjonnassa tämän päivän ihmiselle. Luostarin vanhin rakennus on 900 vuotta vanha, iso linna 300 vuotta. Viininviljelyksiä 120 hehtaaria. Viinintuotanto on luostarille tärkeä kulttuurisesti, ei taloudellisesti. Luostarirakennukset ja sen taidearteet tarjoavat kävijälle antoisan kulttuurielämyksen. Jumalanpalvelusten lisäksi järjestetään konsertteja, näyttelyitä ja muita tapahtumia. Pääsimme kiertokäynnillä tutustumaan taidearteisiin ja luostarimuseoon.

Klosterneuburgin luostarilla on 25 seurakuntaa, 50 pappia ja 130 000 seurakuntalaista. Norjan Bergenissä sillä on yksi seurakunta ja kolme pappia. Luostarisäätiöllä on metsiä 10 000 hehtaaria ja niillä on iso virkistys- ja maisemamerkitys, myös taloudellista merkitystä. Metsien osuus luostarin 40–50 miljoonan euron liikevaihdosta on noin kymmenesosa. Maa-alueiden tuotto koostuu pääosin alueiden ja rakennusten vuokrauksesta.

Itävallan valtionmetsät

Itäpäivällä ajoimme luostarista kaupungin länsilaidalle Valtiometsien päämajaan. Konttori sijaitsee kauniissa, modernissa puurakennuksessa. Valtiometsien historiaa ja nykypäivää esitteli osastopäällikkö Johann Sauprigl. Valtio omistaa 10 % maa-alasta ja 15 % metsistä sekä 70 % järvistä. Metsäala on 514 000 ha, siitä talousmetsää on 350 000 ha. Valtionmetsät yhtiöitettiin vuonna 1997.

Valtiometsillä on neljä tulosityksikköä: 1. metsätalous (puuntuotanto, metsästys ja kalastus, metsäteknologia) 80 %, 2. maiden ja rakennusten vuokraus 12 %, 3. palvelut (turismi, vesi, uudet energiat) 3,5 % sekä 4. konsultointi 4,5 %. Liikevaihto on noin 270 milj. euroa. Hoitoalueita on 12 ja henkilöstöä 1 200, joista metsureita 750.

Sopronin metsätiedekunta

Torstaina aamupäivällä tutustuimme tohtori János Gólyan opastuksella Länsi-Unkarin yliopiston metsätiedekunnan metsään Sopronin kaupungin kupeessa. Näimme erilaisia hakkuu- ja suojelukohteita sekä tutustuimme meille outoihin puulajeihin.

Dekaani Andreas Nahlik otti ryhmämme vastaan metsätiedekunnan rakennuksessa ja kertoi opetuksesta ja sen kehityksestä. Länsi-Unkarin yliopistolla on toimintaa viidessä kaupungissa, metsäopetusta vain Sopronissa. Metsäopetus siirrettiin Soproniin ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Vuoteen 1867 asti opetuskielenä oli ollut saksa. Kieli muuttui, kun unkarilaiset professorit alkoivat kehittää oman kielen sanastoa ja kirjoittaa alan kirjoja.

Aiemmin koulutettiin metsäinsinöörejä, mutta vuoden 1993 jälkeen siirryttiin lähinnä työelämän vaatimuksesta, maisterikoulutukseen (M.Sc). Tiedekunnassa voi suorittaa myös yleiseurooppalaisen tohtoritutkinnon. Opettajien palkoista 79 % tulee valtiolta, loput hankitaan apurahoina ja konsulttipalkkioina. Tutkimustoimintaan saadaan rahoitus myös osaksi valtiolta, lisäksi EU-rahoitusta.

Suomalaisten sahausnäytös museolla. Sahureina Tero Lehto ja Juhani Huittinen, apuna museonjohtaja Veronika Frank, Olli Lehto ja Pentti Roiko-Jokela. Vasemmalla kannustajana Hannu Vehviläinen.

Isännät Wienissä. Vasemmalta Fladl, Nemestothy ja Hager.

Schloss Lackenbach Burgenlandissa

Itäpäivällä ajoimme rajan yli eteläiseen Burgenlandiin ja vierailimme Lackenbachin linnan luontokeskuksessa. Linna kuuluu Esterhazy-säätiölle, joka omistaa metsää yli 22 000 hehtaaria. Ennen toista maailmansotaa ruhtinas Esterhazylla oli laajat omistukset myös Unkarissa. Esterhazylla on neljä linnaa, suurin ja kaunein niistä Wienin eteläpuolella Eisenstadtin kaupungissa. Metsien puusto on noin 4 miljoonaa kuutiometriä, josta 60 % havupuuta, ja hakkuumäärä 120 000 kuutiometriä. Kuulimme katsauksen linnan ja Esterhazyn historiaan ja metsätalouden nykypäivään sekä tutustuimme linnan luontonäyttelyyn "Der Natur auf der Spur". Illaksi ajoimme koillis-Steiermarkissa sijaitsevaan Grossreiflingin pikkukylään.

Itävallan metsämuseo Grossreiflingissa

Perjantaaamupäivän ohjelmassa oli Itävallan metsämuseo, joka pari vuotta sitten täytti 50 vuotta. Museo sijaitsee kookkaassa, nelikerroksisessa entisessä viljamakasiinissa. Kolme kerrosta on varattu näyttelyille ja neljäs on varasto ja työtila. Itävallan metsämuseo on paljolta yhden miehen, metsäopiston opettajan Adolf Grabnerin työn tulosta. Vuosikymmenten ajan hän käytti kaikki vapaa-aikansa ja lomansa museon kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Nyt 80-vuotias Grabner on tehnyt omin käsin myös monet pienoismallit ja muuta rakenteet. Museo toimii lähes olemattomalla budjetilla, ja siihen nähden sen anti on loistava.

Lähes tuhannen neliön näyttely esittelee loogisessa järjestyksessä Itävallan ja erityisesti Steiermarkin metsien ja metsätyön kehitystä. Ryhmällemme museota esittelivät nykyinen osapäiväinen johtaja Veronika Frank ja vapaaehtoistyöntekijä Hilde Tramberger. Suomalaisryhmällä riitti kiinnostusta ja sovittu aika pitenikin lähes tunnilla. Mutta eipä hätää: vain puoli tuntia myöhässä pääsimme seuraavaan paikkaan eli Mariazelliin, jossa lounaan jälkeen tutustuimme Mariazellin Basilikaan, jonka juuret ulottuvat 1100-luvulle ja jonka päärakennus on rakennettu 1360.

Tiivisohjelmainen matka onnistui vetäjän näkökulmasta mukavasti eikä suurempia valituksia ole kuulunut.

Markku Rauhalhti
(teksti ja kuvat)

Pohjoismainen kongressi pidettiin Vätternin maisemissa

Pohjoismainen metsähistoriakonferenssi järjestettiin 14–16. syyskuuta tänä vuonna vuorollaan Ruotsissa, Ombergissa Vättern-järven itärannalla. Ruotsalaiset kollegat olivat järjestäneet monipuolisen ja sisältörikkaan ohjelman. Osanottajia oli Norjasta, Ruotsista, Suomesta ja Tanskasta yhteensä runsaat 30. Suomalaisia osallistui yksitoista: Juhani Huittinen, Eero Knaapi, Helkamari Knaapi, Marju Lehonkoski, Pekka Lehonkoski, Matti Leikola, Markku Rauhalahki, Leena Paaskoski, Pekka Sundberg ja Tapani Tasanen sekä Maarit Kalela-Brundin Ruotsin Lyckselestä.

Pohjoismaista metsähistoriaväkeä Ombergin ekoparkissa.

Seminaarijaksossa jäsenmaiden edustajat esittelivät metsähistorian seurojensa ja metsämuseoidensa ajankohtaisia toteutuksia ja suunnitelmia. Lustosta kertoi Helkamari Knaapi ja seurastamme Juhani Huittinen. Tanskassa seuran ja museon yhteydet ovat tiiviit kuten meilläkin. Norjassa sikäläinen linkkiyhteisö Norjan Metsäyhdistys on perinteisesti harrastanut paljon yhteistyötä Norjan Metsämuseon kanssa. Ruotsissakin on Lyckselens metsämuseon johtaja Maarit Kalela-Brundin nyttemmin metsähistorian seuran hallituksessa asiantuntijajäsenenä. Norjan museokentässä on jo muutaman vuoden ajan toteutettu toimialarationalisointia – museoita on yhdistetty, näin myös metsäsektorilla. Samanlaisia ajatuksia on esitetty muissakin maissa, mutta rationalisointia on toteutettu lähinnä yhteistyön ei hallinnollisten muutosten kautta.

Luonnonhoitometsiä ja maisemia Ekoparkissa

Konferenssiin sisältyi myös yhden päivän retkeily Ombergin 1 700 hehtaarin laajuisella luonnonhoitoalueella (ekopark) Vättern-järven jylhissä rantamaisemissa. Tutustuimme mm. Alvastran luostarin raunioihin, vanhoihin tammimetsiköihin, niiden maisemanhoitoon ja laidunnusperinteesen ja luonnonhoitoalueen monikäyttöön sekä kävimme aikoja sitten puretun metsäkoulun tonttimetsässä. Luonnonhoitoalueen korkein kohta Juhani Huittinen antoi Ruotsin Metsä-historian Seuran puheenjohtajal

Juhani Huittinen antoi Ruotsin Metsähistorian Seuran puheenjohtajalle Roger Asserstålille ja sihteerille Gunnar Johanssonille suomalaisia metsähistorikirjallisuutta. Edessä Helle Serup Tanskan Metsämuseosta.

on lähes sata metriä Vättern-järven tasosta. Alueella vieraillee vuosittain 350 000 kävijää. Ombergista kuten nelisenkymmentä kilometriä etelämpänä olevasta Grännasta aukeavat komeat maisemat järvelle.

Konferenssin yhteydessä pidetyssä Pohjoismaiden metsähistorian seurojen ja metsämuseoiden yhteistyöryhmän kokouksessa Suomea edustivat Helkamari Knaapi ja Markku Rauhalahki. Päätöksiä:

- * Vuoden 2011 konferenssi päätettiin järjestää Suomessa 15–18. syyskuuta siten, että ohjelmassa on myös käynti Karjalankannaksella; ks. info tässä lehdessä.
- * Vuoden 2012 konferenssin järjestäjämaa on joko Islanti tai Tanska.
- * Uutena yhteistyöhankkeena päätettiin käynnistää yhteispohjoismainen näyttelyhanke "Nordiska kvinnor i skogsyrket" (*Pohjoismaiden naiset metsäammateissa*), josta Reetta Karhunkorva ja Leena Paaskoski Lustosta olivat tehneet hankeluonnoksen. Mukaan lähtevät Luston ohella Lyckselens Metsämuseo, Tanskan Metsämuseo ja Norjan Metsämuseo.
- * Yhteistyöryhmän puheenjohtajana jatkaa Bjørn Bækkelund Norjasta.

Tammimetsiä ja linnanraunioita Visingsön saarella

Kuuden hengen suomalaisryhmä jatkoi matkan kolmantena päivänä ohjelmaan merkityn Vadstenan luostarivierailun sijaan Vätternin Visingsön saarelle. Sinne menee Grännasta autolautta puolen tunnin välein. Tapani Tasanen johdolla kiersimme saaren kulttuurikohteissa, ennen muuta Ruotsin suurimmassa yhtenäisessä tammimetsikössä, laajuudeltaan 360 hehtaaria. Lisäksi siellä on 150 hehtaaria havumetsiä.

Kreivi Brahe aloitti istutukset Visingsön saarella, joka tuolloin oli pääosin hakattu tyhjäksi. Suuret tammi-istutukset aloitettiin valtion hankkeena vuonna 1832 tarkoituksena turvata laivaston raaka-aine. Kymmenessä vuodessa istutettiin 300 000 tammen tainta. Monet tammet ovat nyt kooltaan sellaisia, etteivät kahden miehen kätet yllä ympäri. Aluskasvillisuudeksi ja tammirunkojen laadun varmistamiseksi istutettiin saarnia, jalavaa, lehmusta, lehtikuusta, pyökkiä ja jalokuusta. Näistä on myös kasvanut kookkaita puita. Saaren metsiä on hoidettu ja hoidetaan sekä hakataan ja uudistetaan jonkin verran. Saarella myös kahden linnan

– kuninkaallisen 1100-luvulla rakennetun Näsin linnan ja kreivi Per Brahen 1560-luvulla rakentaman Visingsborgin – rauniot.

Sekä Ombergin luonnonhoitoalue että Visingsön saari ovat suositeltavia käyntikohteita niin metsähistoriasta, luonnosta kuin muustakin kulttuurista kiinnostuneille.

Markku Rauhalahi
(teksti ja kuvat)

Suomalaiset metsäherrat Tasanen, Sundberg, Leikola, Rauhalahi ja Huittinen sekä Visingsön Kuningaantammi (Kungseken).

Metsähistorian Seura Riihimäellä ja Lopella

Aloitukset taiteen parissa

Metsähistorian Seuran kotimaan retkeilyllä päätavoitteena oli perehtyä Paloheimo-sukuun ja erityisesti sen toimintaan metsätaloudessa. Päivä aloitettiin tutustumalla kahteen Riihimäellä toimivaan merkittävään museoon. Riihimäen Taidemuseossa on laaja kokoelma Helene Schjerfbeckin teoksia. Schjerfbeckin elämäkerran kirjoitti taitelijanimeä H. Ahtela käyttänyt metsänhoitaja ja taiteilija Einar Reuter. Suomen Metsästysmuseumissa oli päähuomio taiteilija Erik Bruunin töiden näyttelyssä. Retkeilyllä piipahdettiin vielä Suomen Lasimuseossa. Alun perin rakennus rakennettiin Paloheimo Oy:n turvejauhotehtaaksi ja siinä toimi myös Riihimäen Lasi Oy:n lasitehdas. Lounas nautittiin museon ravintolassa ja Paloheimojen historiaan perehdyttiin tohtori Jouni Yrjänän pitämällä esitelmällä.

Paloheimot - fennomaanit ja teollisuusmiehet

Jouni Yrjänä selosti Paloheimon suvun vaiheita. Pääosissa olivat Lopen kirkkoherra Henrik Branderin pojat, vuonna 1862 syntynyt Karl Alfred, vuonna 1864 syntynyt Hjalmar Gabriel ja vuonna 1868 syntynyt Paavo. Heidän toimintansa henkinen perusta oli fennomaniassa. He olivat vanhasuomalaisen puolueen keskeisiä vaikuttajia, jotka perustivat teollisuutta ja liiketoimintaa nimenomaisesti suomalaiseen omistukseen.

Metsähistorian Seura aloitti retkeilyn Väinö Aaltosen luomalta H. G. Paloheimon patsaalta. Taustalla Paloheimo-yhtiön pääkonttori, jossa toimi aikoinaan Paloheimon omistama hotelli. Tällä rautatieaseman edustalla olevalla aukiolla oli myös Riihimäen ja Kesijärven välisen kapearaiteisen rautatien päätepiste.

Vanhasuomalaiset vaikutteet olivat lähellä. Kun poikien isä kuoli vuonna 1875, professori Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen tuli heidän holhoojaksi. Senaattori Yrjö-Koskinen omisti Leppälahden tilan Lopella. Sitten myöskin H. G. Paloheimo toimi lyhyen ajan senaattorina.

Santamäen tila tuli H. G. Paloheimon omistukseen vuonna 1889. Hän aloitti voimakkaan pellonraivaustoiminnan ja lisää mahdollisuuksia viljelysten laajentamiseen tuli muiden tilojen, kuten Kormun kartanon ja Mattilan tilan hankkimisella. Santamäessä oli oma meijeri.

Santamäkeä voi pitää myös monipuolisen liiketoiminnan lähtökohtana. Vuosi 1889 onkin Paloheimo-yhtiön syntymävuosi. Tiiliteollisuuden alkua oli oman, laajenevan maatalousrakentamisen luoma tarve. Ajan mittaan Santamäen tiilitehtaan tuotteista tuli käsite. Tunnetut arkkitehdit kuten Väinö Vähäkallio, Alvar Aalto ja Onni Tarjanne suosivat Santamäen tiiliä. Näkyviä esimerkkejä ovat esimerkiksi Stockmannin tavaratalo ja Kulttuuritalo. Kattotiilet ja salaojaputket olivat yhtä lailla merkittäviä tuotteita. Vasta muovisten salaojaputkien tulo syrjäytti tiiliset salaojaputket. Nekin kuuluivat Paloheimon tuotteisiin.

Sahaustoiminnan Paloheimo aloitti muutaman kilometrin päässä olevan Kesijärven rannalla. Sahaustoiminta siirrettiin Riihimäelle vuonna 1904. Sahan rinnalle kasvoi jatkojalostusta, höyläämö ja puusepäntehtas, myöhemmin talotehdas, parkettitehdas ja Lundia-hyllyjen valmistus.

Tuotteet piti myös saada markkinoille. Riihimäen ja Kesijärven välille rakennettiin kapearaiteinen rautatie. Liikenne aloitettiin vuonna 1907, en-

sin hevosvetoisesti ja vuodesta 1911 alkaen vetureita käyttäen. Liikenne lopetettiin vuonna 1953. Rahtiliikenteen ohella radalla oli suuri merkitys henkilöliikenteessä; matkustajamäärä oli enimmillään yli 50 000 henkilöä vuodessa. Sähköntarve tyydytettiin tuottamalla sähköä ensin omiksi tarpeiksi. Tästäkin kehittyi suurtuotantoa ja lopultaan alueellinen monopoli.

Paloheimojen yrityksiin kuuluivat muun muassa Oy Riihimäki (Riihimäen Lasi), Kajaani-yhtiö ja Rauma Wood ja edellä kuvailtu H.G. Paloheimo -osakeyhtiö. K. A. Paloheimo toimi lisäksi Palovakuutusyhtiö Pohjolan ensimmäisenä ja pitkäaikaisena toimitusjohtajana.

Jo 1910-luvulla Paloheimojen yhtiöt joutuivat hankaluuksiin siinä määrin, että toimintaa rahoittava Kansallis-Osake-Pankki otti ne kontrolliinsa. Keskeinen toimija pankissa oli Juho Kusti Paasikivi. Paasikivi luotti K. A. Paloheimon poikaan Olli Paloheimoon ja Olli aloitti yhtiön toimitusjohtajana vuonna 1926. Hankalimmat vaiheet olivat takana 1930-luvulle tultaessa. Mekaaninen puunjalostus, tiiliteollisuus ja sähkön jakelu muodostivat Olli Paloheimon 40-vuotisen johtajakauden aikana sukuyhtiön toiminnan perustan.

Olli Paloheimo sai vuorineuvoksen arvonimen vuonna 1955. Alun perin hän oli metsänhoitaja sekä jääkäri. Sotien aikana hän toimi ensin Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin päällikkönä ja sen jälkeen Itä-Karjalan sotilashallinnon komentajana sotien päättymiseen asti. Paloheimon sotilasarvo oli eversti. Sotien loppuvaiheisiin tuli myös lyhytaikainen toiminta toisena valtionvarainministerinä.

Sodan jälkeen Olli Paloheimo sai hoitaakseen merkittäviä luottamus-tehtäviä, muun muassa Suomen Sahanomistajayhdistyksen ja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton puheenjohtajuuden. Hän toimi seitsemän vuoden ajan myös Kajaani Oy:n toimitusjohtajana.

Ollin Paloheimon jälkeen yhtiötä johti hänen poikansa Arvi Paloheimo. 1980-luvun alussa yhtiö hankki enemmistöt Riihimäen Lasista ja kuopiolaisesta Saastamoinen Oy:stä. 1980-luvulla yhtiölle palkattiin ensimmäinen suvun ulkopuolinen toimitusjohtaja. Monialaisuus tuli kuitenkin rasitteeksi. Suuret toimialamuutokset aloitettiin 1980-luvun lopulla ja ne jatkuivat 2000-luvulle asti. Tiiliteollisuudesta ja Riihimäen Lasin osakkeista luovuttiin vuonna 1987 ja yhtymä keskitti voimavaroja rakennustuotesektorilleen. 1990-luvun laman seurauksena lopetettiin talotehdas ja vuosituhannen vaihteen jälkeen parkettituotanto. Voimayhtiö Elnovan osakkeet myytiin vuonna 2002. Saha myytiin Versowood Oy:lle vuonna 2004. Perhe-yhtiö panosti teolliset resurssinsa omistamansa, maan suurimman ikkuna- ja oivalmistajan Fenestra Oy:n kehittämiseen. Arvin poika Martti Paloheimo on yhtiön pääomistaja. Nykyinen H. G. Paloheimo Oy toimii sukuyhtiönä sijoitus- ja kiinteistöalalla, toimitusjohtajanaan Martti Paloheimo.

Paloheimojen historia on koostettu kolmeen historiateokseen. Ensimmäisenä ilmestyi Teemu Keskisarjan kirjoittama *Afäärifennomaanit - Palohei-*

mo-veljekset suurliikemiehinä ja yhteiskunnallisina vaikuttajina. Toisena ilmestyi Marko Paavilaisen kirjoittama Olli Paloheimon vaiheita ja toimintaa kuvaava *Eversti*. Nykypäiviin asti tullaan Jouni Yrjänän kirjoittamassa teoksessa *Paloheimo, neljän sukupolven monialayritys*.

H. G. Paloheimo

Ritva Koskimäki selosti H. G. Paloheimon vaiheita. Koulutukseltaan H. G. oli pappi. Pappisura jäi kuitenkin lyhyeksi. Hän solmi vuonna 1889 avioliiton Elin Hernbergin kanssa, jonka isä oli Santamäen kartanon omistaja. Vielä samana vuonna Paloheimo osti kartanon. Ensimmäisen puolison kuoltua H. G. meni uusiin naimisiin vuonna 1892 rouva Fanny Olivia Axénin kanssa. Hänen suvullaan olleet Riihimäen asemaravintola ja hotelli tulivat Paloheimon haltuun. Paloheimo-yhtiön pääkonttori toimii vieläkin tässä alun perin hotellina olleessa rakennuksessa Riihimäen asema-aukion laidalla.

Olivia kuoli vuonna 1905 ja seuraavana vuonna Paloheimo solmi kolmannen avioliittonsa, nyt Kormun kartanon tyttären Ida Anderssonin kanssa. Hänsä Paloheimo järjesti Snellmanin päivänä ja samana päivänä hän muutti sukunimensä Branderista Paloheimoksi.

Maanviljelysneuvos Paloheimosta tuli vuonna 1911. H. G. Paloheimo kuoli vuonna 1919 Santamäessä. Lapsia Hjalmarilla oli kolmesta avioliitostaan yhteensä kuusi. Kaisu-tytär avioitui Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen pojan Jaakon kanssa, joten Paloheimojen ja Yrjö-Koskisten perheiden suhteet jatkuivat kiinteinä.

Paloheimojen maisemissa

Matka Paloheimojen elämänpiiriin aloitettiin heti Metsähistorian Seuran retkeilyn alussa Riihimäen aseman edustalla olevalla patsaalla. Ritva Koskimäki esitteli kolminurkkaisen, akateemikko Wäinö Aaltosen luoman teoksen. Kolme veistoksen nurkkaa symboloivat Paloheimo-yhtiön päätoimialoja, sahateollisuutta, tiiliteollisuutta ja maataloutta. Kiveen on kiinnitetty H. G. Paloheimon korkokuva ja toimialoja kuvaavat pienet reliefit. Aivan kadun toisella puolella on Paloheimo-yhtiön pääkonttori, alun perin hotelli. Silmäys etelään päin ja näköpiirissä on sähkölaitoksen rakennus.

Riihimäellä on runsaasti Paloheimojen toimintaan liittyvää nähtävää. Paloaseman päässä on katoksen suojassa Riihimäen-Lopen rautatien käytössä ollut veturi ja yksi matkustajavaunu. 60 senttimetrin levyisellä radalla liikkunut kalusto ei tosiaan ole suuren suurta. Retkeilijöitä kuljettanut bussi liikkui osan matkaa kaduilla, jotka on rakennettu kiskojen kohdalle. Reitin varrelle jäi aseteollisuudelle merkittävä tehdas SAKO. Se toimi alun perin nimellä Suojeluskuntain Ase- ja Konepaja Oy. Nykyään tehdas on italialaisen Berettan perheen omistama.

Riihimäeltä irtauduttiin kohti Loppea siten, että Mattilan kartanon rakennukset juuri ja juuri vilahtivat näkökentässä. Ansalaan oli vain muutama kilometri ja edelleen vain muutaman kilometrin päässä ohitettiin Kormun kartano. Edelleen muutaman kilometrin päässä saavuttiin Santamäen kartanon piiriin.

Ansala

Retkeilijät voivat pitää erityisenä kunniana pääsyä nykyään Paloheimojen yksityisessä käytössä olevaan Ansalaan. Martti Paloheimo esitteli majan ja sen historiaa. K. A. Paloheimo oli innokas metsästäjä. Kump-paneita hän sai Helsingin Suomalaisen Klubin piiristä, jossa hän toimi aktiivisesti. Yhteisiä jahteja tehtiin jo 1890-luvulla. Seurueet metsästivät velimiehen, H. G. Paloheimon mailla. He kuitenkin vaivaantuivat ajan mittaan siitä, että he joutivat olemaan Santamäen väen vieraanvaraisuuden varassa.

Vuonna 1906 tuli soitto H. G. Paloheimolta metsästäjäryhmän edustajalle Akseli Listolle: ”Hirsiä olisi, katsokaa paikka, minä rakennutan majan.” Klubin piirissä toiminut arkkitehti, professori Onni Tarjanne sai tehtäväkseen piirtää majan. Maja tuli valmiiksi vuonna 1908. Tarjanteen päätyönä pidetään vuonna 1902 valmistunutta Suomen Kansallisteatteria.

Ansalan tuvassa. Vasemmalta Jouni Yrjänä, Jukka Sippola, Ritva Koskimäki, Risto Hyvärinen ja Martti Paloheimo. Taustalla valokuva K. A. Paloheimosta, Ansalalaisten ykköshahmosta. Uunin päällä oleva jääkäreiden lippu muistuttaa hänen pojastaan, jääkäri Olli Paloheimosta.

Ansalan rakentamisen aikoihin K. A. Paloheimon ympärillä toimivat metsästäjät järjestäytyivät. Vuonna 1907 perustettiin Ansalan metsästyshoitoyhdistys ry. Kuinka ollakaan, perustava kokous pidettiin Helsingin Suomalaisella Klubilla, jossa myös kokoukset jatkossa muutenkin pidettiin. Vuonna 1920 seuran nimeksi muutettiin Ansalalaiset ry.

Ansalan tuvan kahdella sivulla olevilla lehtereillä on makuutilat 12 miehelle. Toimintaan muotoutuivat selkeät käytännöt. Tuvan ikkunan päällä

oli ja on vieläkin komea hirvenpää. Sitä tulee ensikertalaisten kumartaa – niin tekivät Metsähistorian Seurankin edustajat. Metsästäjät tulivat lauantaina junalla Riihimäkeen. Sieltä jatkettiin yhtiön kapearaiteisella junalla Leppälän kohdalle, josta oli pieni kävelymatka majalle. Lauantaina saunottiin, aterioitiin ja keskusteltiin. Sunnuntaina oli jahtipäivä ja paluu Helsinkiin.

Vilkkaimmat ajat olivat 1920-luvulla. Toiminta laantui vähin erin riistan vähetessä ja jahtimiesten ikääntyessä. Jahdit loppuivat vuoteen 1953 ja seura lakkautti toimintansa vuonna 1959. Jäseniä ehti olla 71. He olivat pääasiassa pääkaupunkiseudulla asuvia eri alojen vaikuttajia ja voimahahmoja. Toiminnan sieluna oli K. A. Paloheimo. Hän oli seuran puheenjohtaja, presidentti, vuonna 1949 tapahtuneeseen kuolemaansa asti. Hänen jälkeensä presidentiksi tuli Olli Paloheimo.

Santamäki

Retkeläiset liikkuvat Santamäen kartanon pihapiirissä ja rakennusten keskellä kuin palaten ajassa muutaman vuosikymmenen taakse. Ritva selosti tapahtumia siten, että näköpiiristä eivät puuttuneet kuin toimissaan olleet ihmiset ja monenkirjavat kartanoon kuuluneet eläimet. Kierros aloitettiin suuren navettarakennuksen taustalta, jossa oli suuri likakaivo. Se oli ehdottomasti lapsilta kiellettyä aluetta ja paikan uhkaa lisäsi kaivossa asunut Näkki.

Paloheimo oli edelläkävijä Ayrshire-karjan jalostamisessa ja hän hankki yksilöitä suoraan Skotlannista. Navetan vintti on erityisen korkea, joten sinne sopi olkia suuren karjan tarpeiksi. Alimmassa, kivistä veistetyssä osassa oli jääkälari. Sieltä haettiin jäät lähistöllä olevaan meijeriin. Myös kartanolla asunut ja työskennellyt väki haki säännöllisesti tinkimaitonsa tältä meijeriltä ja määrät kirjattiin isoon kirjaan. Haetut maidot käytiin maksamassa suuren valkoisen rakennuksen päässä olevassa konttoorissa, jossa pehtoori otti vastaan maksut. Viereisen tallin vajassa oli vieläkin ajopelejä kuin juuri sinne ajettuina. Joka-aamuinen työnjako pidettiin tallin edustalla.

Tässä rakennuksessa oli Santamäen kartanon vesivasto.

Kapearaiteisia kiskoja kolkutelleen junan reitti sivusi kartanoa. Pistoraide tuli meijerille asti ja siinä on vieläkin nähtävillä laiturikoroke. Rata tuli noin kilometrin päässä olevan Santamäen tiilitehtaan kautta ja se jatkui kartanon lähistöllä olevan myllyn kautta edelleen Launosten kylän kautta Kesijärvelle. Launosissa radan varrella oli asema, josta tuli myöhemmin posti. Myös majatalo kuului radanvarren rakennuksiin.

Myllyyn kuului kaksi myllyrakennusta ja iso varasto. Silloin tällöin oli mukava mennä mukit kädessä myllylle, jossa mylläri antoi lapsille maisteltaviksi höyryävän kuumia kauraryynejä. Ne natusteltiin lastauslaiturin reunalla istuen. Joskus päästiin herkuttelemaan kasvihuoneisiin. Niitä oli noin kymmenen hehtaarin laajuisen puutarha-alueen reunalla kaksittain. Nyt niin tavanomaiset viinirypäleet olivat vielä 60-luvulla jotain erityistä. Puutarhurin ylpeys oli omenatarha. Sellainen oli myös Kormussa.

Kartanon palveluksessa olevat perheet asuivat pääasiassa punaisissa rakennuksissa. Rinteen alareunalla olivat suuret kellarit, joiden tiiliset päädyt olivat kokonaan näkyvillä. Kellareissa oli paikka kunkin perheen juureksille. Kumpareella sijaitsee hyvin usein kappeliksi luultu kivirakennus. Se on itse asiassa vesitorni ja siinäkin vesi oli maan tasalla olevassa isossa altaassa. Nykyään rakennus on suvun arkisto. Kokoelmiin kuuluu sekä esineitä että asiakirjoja. Pääosa muodostuu kirjeenvaihdosta. Martti Paloheimo sanoi itsekkin ällistyneensä, kun kokoelmista löytyi hänen itsensä isoäidilleen Leenalle kirjoittamia kirjeitä.

H. G. Paloheimo perheineen asui suurimmassa, puurakenteisessa kartanossa. Toinen mittava rakennus on kivikartanoksi kutsuttu, kaksikerroksinen rakennus. Se oli everstin perheen käytössä. Tästä perheestä pisimpään rakennuksessa asui Ollin leski, Leena Paloheimo, taidemaalari Eero Järnefeltin tytär. Toisella puolen tietä oli Kansallistalo. Talossa pidetyt juhlat johti itseoikeutetusti everstinna Leena Paloheimon, Tinna.

Haapastensyrjä ja metsänjalostus Suomessa

Santamäestä ajettiin Läyliäisten kylään ja Haapastensyrjään. Läyliäisissä on vielä nähtävillä toisen Lopella olleen kapearaiteisen rautatien paikka. Kytäjän kartanon omistaja, kamariherra Hjalmar Linder aloitti 75 senttimetrin levyisen rautatien rakennuttamisen Hyvinkäältä vuonna 1907. Ensimmäinen juna ajoi Kytäjälle vuonna 1909. Vuonna 1911 liikennöitiin Karkkilaan, Högforsin asti. Myös matkustajaliikenne oli vilkasta; radalla kulki päivittäin kaksi vakituista junavuoroa kumpaankin suuntaan. Henkilöliikennettä jatkui vuoteen 1963. Rata lakkautettiin kokonaan vuonna 1967.

Haapastensyrjään tutustuminen aloitettiin uudessa, nykysuuntausta edustavassa palkitussa puurakenteisessa toimistorakennuksessa. Asiakaspäällikkö Pertti Kananen selosti Metsäntutkimuslaitoksen nykyisen rakenteen, jossa Haapastensyrjän jalostusasema on osa Etelä-Suomen alueyksikköä. Samalla saatiin tiivis yhteenveto metsänjalostuksesta maas-

samme. Jalostuksessa toteutetaan pitkän aikavälin ohjelmaa Metsänjalostus 2050.

Metsänjalostuksesta otettiin maasamme sotien jälkeen tietoisesti yksi keino lisätä metsien kasvua. Säätiömuoto todettiin joustavimmaksi tavaksi organisoida käytännön jalostustyö; Metsänjalostussäätiö perustettiin vuonna 1947. Se toimi kiinteässä yhteistyössä Metsäntutkimuslaitoksen, Metsähallituksen ja metsäteollisuusyhtiöiden kanssa. Puiden parhaimmisto etsittiin ja niistä valittiin lähes 10 000 pluspuuta jalostuksen kantapuuksi.

Retkeläiset Rotupuistossa. Vasemmalta Markku Rauhalahdi, Pentti Tyystjärvi, Juhani Huittinen ja Lauri Vaara.

Pluspuiden oksista vartettiin Haapastensyrjässä lähes kolme miljoonaa vartetta ja niillä perustettiin pääasiassa Metsähallituksen maille yli 3 000 hehtaaria siemenviljelyksiä. Samaan aikaan aloitettiin kantapuiden ja niiden risteytysten testaus kenttäkokein, jolloin saatiin alulle yhä tuottoisampien ja parempilaatuisen siemenviljelysten perustaminen. Toiminta jatkuu vaihteittain ja syklistä pitkän aikavälin ohjelman viitoittamana. Jalostustoiminnan alkuvaiheessa tarvittiin työlle riittävät tilat. Metsänhoitaja Pentti Tyystjärvi selosti, kuinka tilat saatiin. Läyliäisissä tuli myyntiin Haapastensyrjän tila. Osuuskassojen Keskus Osakeyhtiö – OKO – osti tilan Urho Haapasen perikunnalta. OKO vuokrasi tilan Metsänjalostussäätiölle 50 vuodeksi. Vuotuinen vuokra oli yksi marka. Metsänjalostuskeskus perustettiin vuonna 1961. Tyystjärvi johti perustamisen ja jatkoi keskuksen johtajana. Metsänjalostustoiminta siirrettiin Metsäntutkimuslaitokseen 2000-luvun alussa. Haapastensyrjän maat siirrettiin Metsähallituksen omistukseen vuonna 1997.

Heti pluspuiden etsimisvaiheessa ja varteoksia eri puolita maamme kerättäessä kiinnitettiin huomiota kotoisten puulajiemme muunnoksiin. Niidenkin varteoksia otettiin talteen ja vartettiin Haapastensyrjässä. Niille tarvittiin arvoisensa ympäristö ja työhön kiinnitettiin puutarha-arkkitehti Onni Savonlahti. Hänen johdollaan tehtiin mittavat maansiirtotyöt ja laaja, kumpareinen alue loi mahdollisuudet rotupuistolle. Alueelle istutettiin yhteensä 269 kotimaisten puulajien erikoismuotoa. Puut alkavat olla nyt täysikasvuisia ja esimerkiksi kuusen käärme- ja kääpiömuunnokset ovat hienosti nähtävillä. Kesäaikaan ovat kauneimmillaan erilaiset värimuunnokset, vaikkapa kultakuuset ja -männyt.

Pentti Tyystjärvi kertaili myös tasavallan presidentti Urho Kekkosen istutaman kuusen vaiheet. UKK istutti kuusen Haapastensyrjän peruspukuksi vuonna 1962. Kekkosen kummuksi kutsuttu paikka on rotupuiston keskeisellä paikalla. Kuusi kuoli ilman näkyvää syytä Kekkosen kuolinvuonna 1986. Retkikunta vieraili paikalla, jossa nyt on jäljellä lahoava kanto sekä muistolaatta.

Päätös Läyliäisten Seuralassa

Retkeily päätettiin kahveilla Läyliäisten Seuralassa. Päätössanat lausui sekä tulevaa toimintaa selosti Metsähistorian Seuran puheenjohtaja Juhani Huittinen. Esko Koivisto Läyliäisten Maa- ja kotitalousseurasta esitteli kauniin rakennuksen. Rakennuksessa tehtiin perinpohjainen, EU-osarahoituksen saanut remontti vuosina 2002-2004. Työn kruunasi vuonna 2005 paikalleen vihitty, Eliel Saarisen suunnittelema ryjy nimeltään Ruusu.

Rakennus on alun perin vuonna 1923 rakennettu Läyliäisten maamiesseuran Seuratalo. Paikka lukeutui niihin, joissa maankuulun Dallapé-orkesterin kesäkiertue vieraili. Perinteisten maisemakulissien edessä hohtivat valkoiset smokkipuvun takit ja soittimista kajahtelivat sen ajan parhaan tanssimusiikin sävelet.

Antti Koskimäki
(teksti ja kuvat)

Kirjat

Taimituotannolle kattava ja monipuolinen historia

Maassamme on kirjoitettu viime vuosina useita ansiokkaita metsätalouden kehittämistä tarkastelevia historioita. Monet niistä ovat alueellisia ja taimituotantoa on tarkasteltu niiden alueiden näkökulmista. Nyt on valmistunut toimialaa kokonaisuudessaan käsittelevä teos nimeltään Siemenestä taimeksi – Metsäpuiden taimituotannon historia Suomessa. Kirjan toimittaja on MMT Tapani Tasanen ja hänen tukena on toiminut alan perin pohjin tunteva toimituskunta metsäneuvos Matti Suihkosen johdolla. Niinpä toiveet teoksen suhteen ovat olleet korkealla ja lopputulos ylittää odotukset.

Kirjassa käydään lävitse aikakausittain maamme metsätalouden vaiheet ja samalla kiinnitetään taimituotanto kunkin ajanjakson tarpeisiin. Ensimmäisessä pääluvussa tulee väistämättä mieleen jopa hieman kulunutkin hokema 'jo muinaiset roomalaiset'. Tästä ei pidä säikähtää. Taimien kasvatuksen varhaisvaiheet tiivistetään luontevaksi aikansa kuvaksi. Kirja jatkuu metsätalouteen 1900-luvun Suomessa.

Ajallisen tarkastelun jälkeen on vuorossa katsaus taimituotantoon alueittain. Väljä aluejako käsittää maamme jaettuna viiteen suuralueeseen. Yksi alueista on ilahduttavasti Ahvenanmaa. Harvoin saa käsiinsä tuon maakunnan metsätaloutta käsittelevää aineistoa. Ruotsinkielisten alueiden taimituotannon historia on luettavissa sekä ruotsin kielellä että suomen kielelle käännettynä. Onkohan tämä kaksinkertaisuus nyt aivan välttämätöntä?

Kirjan ajallisesta ja alueellisesta jäsentelystä johtuu, että asioita esitellään moneen kertaan. Tämä häiritsee, kun kirjan lukee yhdellä kertaa kokonaan. Useimmiten tällaisia kirjoja käytetään hakuteoksena, jolloin päällekkäisyyksistä ei ole isompaa haittaa. Kirjassa on hyvät graafiset esitykset metsänviljelyn ja taimituotannon määrästä, huikeitahan ne ovat. Taimia tuotettiin useina vuosina noin 250 miljoonaa kappaletta vuodessa.

Taimituotantoon oleellisesti kuuluva siementuotanto esitellään, samoin alan tutkimus, tuotekehitys ja opetus. Edelleen tullaan alan ohjaukseen ja valvontaan. Näissä kohdissa, kuten muuallakin kirjoittajat – heitä on kaikkiaan yli 20 – ovat oman alansa parhaita asiantuntijoita. Erityisen kiitoksen voi antaa siitä, että metsänjalostus saa kirjassa perusteellisen tarkastelun. Ilman metsänviljelyä maamme puiden parhaita ominaisuuksia

ei kerta kaikkiaan voisi siirtää uusien metsien rakennusaineiksi. Se juuri on metsänjalostuksen keskeinen tarkoitus.

Kirjasta on rajattu pois metsänviljelyn historia. Saatesanoissa todetaan sen edellyttävän omaa teosta. Onneksi sentään pottiputki on esitelty. On se sen veroinen keksintö!

Kirja päättyy yhteenvetävään kokonaistarkasteluun. Tässä jaksossa tarkastellaan koko kirjankin keskeistä valtavirtaa; noin sata vuotta sitten metsämme olivat merkittävältä osin vajaapuustoisia ja vain metsiä viljellen saatiin aikaan tiheämpiä puustoja. Matti Suihkosta on mieluisa lainata: ”Taimituotanto ja metsänviljely ovat nykyisen metsätaloutemme kulmakiviä. Ilman taimituotantoa ja metsien tehokasta uudistamista kestävät hakkuumahdollisuudet olisivat tuntuvasti nykyistä alhaisemmalla tasolla. Metsä- ja puutalous on tuonut vaurautta ihmisille sekä resursseja yhteiskunnan ja muun teollisuuden kehittämiseen.” Matti Kärkkäinen arvioi taimituotannon tulevaisuutta vuoteen 2020.

Kärkkäisen kaltainen ajattelija olisi mainiosti voinut viedä arviointinsa pidemmällekin. Tässä kirjassakin esitellään metsänjalostuksen strategia, joka ulottuu vuoteen 2050. Muutaman vuosikymmenen päähän ulottuva, koko metsätaloutta koskeva tarkastelu olisi hyödyllistä juuri nyt, kun metsätalous on suurimmassa murroksessaan vuosikymmeniin.

Kirjan jakelusta huolehtii Metsäkeskus Pohjois-Savosta, kotisivut www.metsakeskus.fi/ps ja puhelinnumero 020 772 8000.

Antti Koskimäki

Risto Hyvärinen, Heikki Lindroos & Teuvo Manninen Metsäkuva elää – Kertomus Järvi-Suomen metsistä Maahenki 2010. 184 s.

Kirjan kannessa mainitut tekijät ovat sekä toimittajia että kirjoittajia ja samalla kuvaajia. Heidän lisäksi tekstiä ja kuvitusta on ollut kartuttamassa toistakymmentä henkilöä. Kirjan perusideana on esittää samasta kohteesta 30–50 vuoden välein otetuilla valokuvilla miten Etelä-Suomen metsäkuva on muuttunut sotien jälkeisestä tehometsätalouden vaiheesta tähän päivään. Tekijöiden asettama tavoite oli löytää ja esittää 20–25 kohdetta kuvaparina, jonka vanhemmassa kuvassa on istutusala tai taimikko ja uudemmassa täyspuustoinen metsä tämän vuosituhannen puolelta. Kuvapareja kertyi tiukoista kriteereistä huolimatta 31 kappaletta. Niiden sijainti on merkitty kirjan lopussa olevalle kartalle, jonka vierestä löytyvät kohteiden koordinaatit minuutin tuhannesosan tarkkuudella. Kuvaparit on otettu Järvi-Suomen yksityismetsistä. Kuvapareista ja yksittäiskuvista on laadittu selosteet omaan liitteeseen. Siitä löytyy metsikköteitoja, kuvissa esitettyjen tapahtumien ja toimenpiteiden selostuksia ynnä muuta hyödyllistä tietoa.

Kuvat on valittu siten, että monissa on mukana myös ihmisiä, vanhemmissa kuvissa istuttajia, kulottajia, kurssilaisia, lannoittajia jne. Uudemmissa, pääasiassa vuosina 2008–2009 otetuissa kuvissa on tyytyväisiä metsänomistajia tai metsäammattilaisia aikaansaannostensa äärellä. Kuvaparit korostavat tehometsänhoidon voittokulkua, ohessa nousevat esiin varttuneempien metsäammattilaisten ja metsänomistajien elämäntyö ja saavutukset tyyliin: ”Työt on tehty ja tässä ovat tulokset”. Hyvä niin, ja erityisesti siitä syystä, että miesmuisti on lyhyt. Yhteyttä hakkuuaukon tai ojitusalueen sekä varttuneen metsän välille ei ole kaikkien metsäammattilaistenkaan helppo hahmottaa. Sitä paitsi, ei meillä ole järin runsaasti sellaisia kirjoja, joissa esitetään näin kattavasti kuvia metsänhoidon eri menetelmistä ja vaiheista. Toisaalta olisin mielelläni nähnyt jonkun kuvaparin myös viljelymetsätalouden ongelmista ja epäonnistumisista, kun niitä sentään on esiintynyt Järvi-Suomessakin. Onneksi kirjoittajat ja kuvaajat eivät peittele viljelymänniköiden oksaisuutta, vaan tuovat tämän ”sivutuotteen” reilusti esiin useissa kuvissa.

Kirjan monipuolinen kuvitus on ollut tekijöille ja taittajille mittava tekninen haaste. Kirjavan aineiston asettamiin reunaehtoihin nähden painoasu on varsin hyvä. Mustavalko- ja värikuvien harmoninen ”rinnakkaiselo” sekä eri vuosikymmeniltä peräisin olevien otosten kuvankäsittelyn tasapainoinen lopputulos kertovat taittajien vankasta ammattitaidosta.

Teos sisältää paljon muutakin kuin pääteemaksi asetetut kuvaparit. Muita havainnollisia kuvia eri aiheista puolen vuosisadan ajalta löytyy runsaasti. Mukana on myös lyhyt esitys ilmakuvienv käytöstä metsätaloudessa esimerkkikuvineen. Kirjan lopussa olevissa oheisartikkeleissa annetaan metsäkuvaajille ohjeita itse kuvauksesta sekä erikseen paperi- ja digikuvien arkistoinnista, säilytyksestä ja luetteloinnista.

Metsäkuva elää -teos ei kuvallisen ilmauksen puolelle sijoittuvasta painotuksestaan huolimatta ole pelkkä kuvateos. Siinä on useiden yksityismetsätaloudessa pitkän päivätyön tehneiden metsäammattilaisten ja metsänomistajien kirjoituksia kokemuksistaan ja näkemyksistään ”matkan varrelta”, viimeksi kuluneen puolivuosisadan ajalta. Näitä artikkeleita luonnehtii tekemisen meininki, minkä vuoksi ne ovat antoisaa luettavaa sekä aikalaisille että nuoremmalle polvelle. Artikkeleista olisi oikeastaan voinut tehdä oman kirjan; nyt ne jäävät jossakin määrin pääteeman eli metsäkuvan varjoon. Tällaisia kirjoituksia saisi myös tulla lisää yksityismetsätalouden tekijöiden, näkijöiden ja kokijoiden kynästä koko valtakunnan alueelta. Estääkö mikään puheena olevan kirjan toimittajia jatkamasta vaikkapa samantyyppisellä teoksella kuin oli taimitarhaväen yhteinen ponnistus ”Siemenestä taimeksi – Metsäpuiden taimituotannon historia Suomessa”, jota sain olla toimittamassa?

Vaikka tätä ei ole erikseen sanottu, kirjan selkeänä lähtökohtana lienee se, että tekijät katsovat vakaumuksellisesti metsän kasvatuksen olevan lähinnä taloudellista toimintaa, jolla tuotetaan ripeästi puuta metsäteollisuuden käyttöön. Kirja on käsittääkseni tarkoitettu sekä tekijöiden omalle sukupolvelle muistoksi tehometsätalouden ajasta sekä nuoremmille lu-

kijoille vaihtoehdoksi ja täydennykseksi tämän päivän luontotietoisuuden sävyttämille teoksille, joiden kuvat ja sanoma ovat ”jotakin ihan muuta” kuin tässä teoksessa. En toki väitä, että tekijät olisivat tietoisesti hakeneet tällaista vastakohta-asettelua. Mielestäni he ovat pysyneet asiassa, jos kohta katselevat metsää ja metsätaloutta oman aikansa kuvakulmasta.

Tapani Tasanen

Uusia julkaisuja

50 vuotta Suur-Savon riistapoluilla. Suomen Metsästäjäliiton Suur-Savon Piiri ry 1954–2004.

Hyvärinen Risto & Lindroos, Heikki & Manninen, Teuvo 2010, Metsäkuva elää. Kertomus Järvi-Suomen metsistä. Maahenki.

Keto-Tokoi, Petri & Kuuluvainen, Timo 2010, Suomalainen aarniometsä. Maahenki.

Korhonen, Antero 2010, Lempäläisiä merkkipuita puistoista perämetsiin. Lempälän ympäristönsuojeluyhdistys LYSY ry.

Mattila, Hilka 2010, Höyryjen matkassa - Saimaan sisaren Kivijärven vesillä. Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi ja Kuvitar: Tampere.

Nenola, Pirjo 2010, Rehellisyyteen kasvatetut miehet. 1920–1950-lukujen savottalaisten identiteetti, sosiaalistuminen ja muistot Ylä-Savossa. Jyväskylän yliopisto, Historian ja etnologian laitos.

Nuorteva, Matti 2010, Puun ja kuoren välissä. Maahenki.

Ojanen, Paavo & Vanhatalo, Anni & Niemelä, Pekka & Vasander, Harri (toim.), 2010, Lehtikuusen alla. Matka itäisen Karjalan luontoon ja kuttuuriin. – Helsingin yliopiston metsätieteiden laitoksen julkaisu 1. Helsinki.

Ollila, Kalevi 2009, Metsien miehet. Omakustanne.

Pakkanen, Esko ja Leikola, Matti 2010, Metsää, puuta ja kovaa työtä. Metsäkustannus.

Tammenmaa, Jarmo 2010, Seniorin päiväkirja 2009–2010. Poliittikkaa, taloutta, historiaa, kirjallisuutta, musiikkia, eränkävintä ja eläkeläisen arkea. Helsinki.

Tasanen, Tapani (toim.) 2010, Siemenestä taimeksi. Metsäpuiden taimituotannon historia Suomessa. Metsäkeskus Pohjois-Savo.

Tuominen, Antero 2010, Katovuosista biotalouteen 1860–2010. Maa- ja metsätalousministeriö 150 vuotta. 60 sivua.

Turtiainen Kauko 2010, Mielenkiintoiset puunkorjuukoneemme 1900-luvun loppupuolella. Omakustanne.

Artikkelit ja esittelyt

lisalmen metsittyvät Suomen sodan muistomerkit

Muistomerkki on sellaista taidetta, jossa taiteilijan valitseman tai muotoileman teoksen lisäksi tärkeää on se ympäristö, johon teos on sijoitettu. Tärkeiden tapahtumien tai henkilöiden muistoksi pystytetään yleensä kolmiulotteinen kuvapatsas, kun taas kaksiulotteiset reliefit ovat vakiintuneet kaupunkiympäristöön tai muuannekin.

Ympäristön tärkeys on luonnollista muistomerkkien ollessa kyseessä. Merkittävien taisteluiden tai muiden tapahtumien muistomerkki ei voi olla juuri muualla kuin tapahtumapaikalla laajasti tulkittuna. Henkilön muistomerkki sijoitetaan luontevimmin sinne, missä hän on syntynyt, kuollut tai vaikuttanut. Metsähistorian harrastaja katsoo erityisesti sitä, millaista käyttöä ympäristössä on puilla ja metsillä.

Nykyisen lisalmen kaupungin alueella on kaksi Suomen sodan (1808–1809) muistomerkkiä. Kumpikin koskee Suomen sodan viimeisimpiä taisteluja, jotka käytiin Koljonvirralla ja sen läheisyydessä. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan, mikä on niiden ympäristön tila verrattuna ratkaisuihin, jotka tehtiin muistomerkkien pystyttämisen aikaan. Erityistä huomiota kiinnitetään puustoon.

Dolgorukin muistomerkki

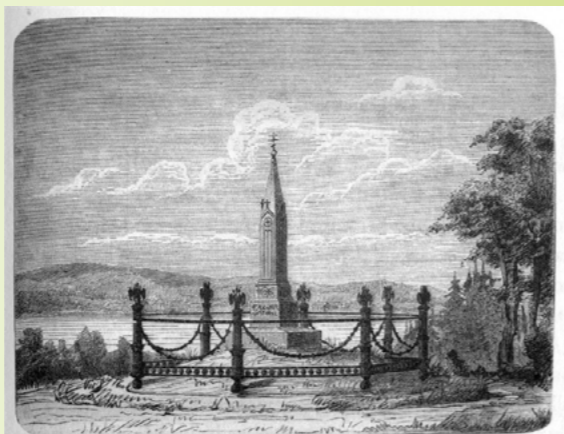
Vanhempi muistomerkki tunnetaan paikallisissa esitteissä ja yleisemmin Dolgorukin muistomerkkinä. Tämä ”Dolgoruki” oli venäläinen ruhtinas Mihail Petrovitš Dolgorukov (1780–1808), joka oli keisari Aleksanterin suosikki jopa niin, että hänelle oli luvattu puolisoiksi keisarin sisar Jekaterina Pavlovna. Kuolema kohtasi hänet vain 27-vuotiaana ruotsalaisten ampuman vitjakuulan muodossa 27.10.1808. Muistomerkissä annetaan päivämääräksi 15.10.1808 vanhan ajanlaskun mukaan.

Aluksi paikalle pystytettiin Mansikkaniemen läheisyyteen vaatimaton mustaksi maalattu puinen muistomerkki. Sen luona keisari Aleksanteri kävi kunnioittamassa vainajan muistoa käydessään lialmessa noin kymmenen vuotta myöhemmin (1819).

Nykyisen muistomerkin tekemisen mahdollisti se, että 1846 Dolgorukovin suku lähetti Pietarista 774 ruplaa muistomerkkiä varten Suomen kenraalikuvernööri Aleksandr Sergejevitš Menšikoville (1787–1869). Rautainen muistomerkki pystytettiin 1848. Sen valutyöt tehtiin Varkauden tehtailla, jotka olivat tuolloin Erik Johan Längmanin ja Paul Wahlin omistuksessa (Moilanen 1991). Edellisen taloudellisesta toiminnasta ilmestyi äskettäin

merkittävä väitöskirja (Yrjänä 2009). Muistomerkki on tiettävästi Suomen vanhin rautainen sotamuistomerkki. On mahdollista, että materiaalina on osittain järvimalmi. Kettinkien pylväät lienevät Suomen sodan aikaisten tykkien putkia.

Muistomerkki pystytettiin avoimelle paikalle, kuten ilmenee vanhimmista kivipiirroksista. Yksi niistä on julkaistu viimeksi Klingen (2006) teoksessa. Kokonaisvaikutelma on juhlan rauhallinen. Muistomerkkiä tarkasteleva on aikoinaan nähnyt avoimen Koljonvirran maiseman, jossa ei ole häiritseviä elementtejä. Puustoa ei ole lainkaan muistomerkin luona, ja rannan puusto on lähinnä pensaita. Taiteilijan vapaudella tehdyistä puista tulee mieleen enemmän Italia kuin Iisalmi kuusia lukuun ottamatta.

Kivipiirroksen kuvakulmasta kuluvana vuonna otettu valokuva antaa muistomerkin ympäristöstä hyvin erilaisen vaikutelman. Itse muistomerkki on hukkumassa luontaisesti syntyneiden, nyt jo vanhojen mäntyjen varjoon. Itse muistomerkki on pidetty kunnossa, mutta ympäristö on saanut kehittyä omien hiekkamaan lainalaisuuksiensa mukaan. Puita on siementynyt luontaisesti sekä muistomerkin ympärille että rantaan, ja niiden on annettu kehittyä vankaksi puustoksi, joka vaikuttaa olennaisesti maisemaan.

Alkuperäisen kivipiirroksen mukaan savolainen järvimaisema on tärkeä elementti muistomerkin kokonaisuudessa. Nykyisessä valokuvassa häivähtää jotakin sinistä kauempana. Pettymys on suuri, kun sinisyys paljastuu venäläisellä muotivärillä maalatuksi kuivakäymäläksi, jonka miesten puolen käyttö on estetty iisalmelaisen tyyliä mukaisesti raakalautoilla. Toisestakin suunnasta muistomerkkiä katsellessa häivähtää jotakin vaaleansinistä. Harvoin käytetyn kesäteatterin virttynyt sadekatos saa siellä ihastuttaa katselijan kauneudentajua. Varsinainen järvensininen on peittyneet lähes kokonaan nykyisin jo vanteran puuston taakse.

Sandelsin muistopatsas

Muutaman kilometrin päässä pohjoiseen sijaitsee Pölkyinniemiellä muistomerkki Koljonvirran taisteluissa kaatuneiden kunniaksi. Myös tämä muistomerkki on vanha. Se pystytettiin 1885 ja luovutettiin samalla Iisalmen (maalais)kunnan hoitoon. Suomen kenraalikuvernööri kreivi Fjodor Logginovitš Heiden (1821–1900) antoi venäläismielisyydestään huolimatta luvan tälle muistomerkille, kun sen virallinen nimi oli Virran muistopatsas ja se oli tarkoitettu kaatuneiden kunniaksi. Kansa alkoi alusta alkaen kuitenkin puhua Sandelsin muistopatsaasta venäläisten harmiksi.

Erinomaisen valokuvan muistomerkistä otti muutama vuosi pystytyksen jälkeen (1893) Karl Granit (1857–1894). Hänen loisteliasta tuotantoaan on pelastanut jälkipolvien katsottavaksi Jantunen (2006). Alkuperäisestä kuvasta erottaa paljon yksityiskohtia, onhan kuva otettu 18x24 cm lasinegatiiville. Muistomerkki on ympäristöineen koruton. Rantamaisema on avoin, ja kaukaisuudesta erottuvat Iisalmen kirkontornit.

Samasta kuvakulmasta kuluvana vuonna otettu valokuva ei kerro yhtä avoimesta maisemasta. Alkuperäisen kuvan kameran pitkää polttoväliä on jouduttu lyhentämään, koska kuvaajan toimintaa rajoittaa paikalle syn-

tynyt metsä. Kun kuvaajan selkä on kiinni lähimmissä rungoissa, oikealla maisemaa hallitsee vanha sairaalarakennus. Järvimaisema on paljolti rantapuuston peitossa. Myös tämä muistomerkki on patsaana hyvässä kunnossa. Kokonaisvai- kutelma ympäristöineen on kuitenkin muuttunut avoimesta suljetuksi.

Toiveita

Suomen sodan vanhat muistomerkit on lisalmessa saatu säilymään hyvin, kun tarkastellaan pelkästään rautaista tai kivistä muistomerkkiä. Sitä vastoin ympäristölle tehdyt tai sallitut ratkaisut eivät ole onnistuneita. Silmiinpistävintä on, että järvimaiseman on annettu peittyä puiden taakse. Puut ovat syntyneet selvästi luontaisesti: mistään istutuksista ei ole merkkejä. Lisäksi etenkin Mansikkaniemeen on sallittu sellaisten rakennelmien pystyttäminen, jotka suoraan sanoen pilaavat sekä maisemaa yleensä että erityisesti muistomerkkien arvokasta ympäristöä.

Kaavoitusmonopolin haltijana lisalmen kaupunki voisi toimia huomatta- vasti paremmin. Olisiko toivoa, että kaupunki miettisi alkuperäisen maise- man parempaa säilyttämistä?

Matti Kärkkäinen
(teksti ja värikuvat)

Kirjallisuutta

Jantunen, P. 2006. Karl Granit (1857–1894). Kulkija maisemassa. Valokuvia–Photographs. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo. 151 s.

Klinge, M. 2006. lisalmen ruhtinaskunta. Modernin projekti sukuverkostojen periferiassa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 616 s.

Moilanen, P. 1991. Varkauden teollisuus 175 vuotta. Varkauden Museo. 72 s.

Yrjänä, J. 2009. Metsäpirulainen. Liikemies Erik Johan Längman (1799–1863) talousjärjestelmän murroksessa. Yliopistopaino. 366 s.

Lustossa kerättiin metsämiesten päähineitä – Herrat, pomot ja jätkät -näyttely jatkaa huhtikuun alkuun

Metsämuseo Lustossa pyörähti loppukesäl- lä käyntiin mielenkiintoinen keräys. Hatusta asiaa -otsikon alla ryhdyttiin kartoittamaan Luston kokoelmia päähineiden osalta. Esine- kokoelmista löytyikin melko kattavasti van- hempia, metsätöissä, uitossa, konetyömailla, konttoreilla ja metsästysretkillä käytettyjä lak- keja ja hattuja, mutta vain vähän uudempia, 1970–2000-luvuille tyypillisiä päähineitä.

Keräys aktivoi erityisesti metsäalan organisaatioita ja Luston kokoelmat karttuivat noin 50 päähineellä. Vanhimmat nyt talteen saaduista hatuista ovat 1980-luvun mainos- ja tapahtumalippalakkeja ja pipoja, joita on ollut vaikea löytää, sillä useinkaan niitä ei ole katsottu säilyttämisen arvoisiksi. Myös yksityishenkilöiden kätöistä löytyi täydennystä Luston kokoelmiin, ja mikä mukavinta, päähineet saapuivat Lustoon tarinoiden ja muistojen kera.

Kaikki keräyksen kautta saadut päähineet on nyt puhdistettu, luetteloi- tu, kuvattu ja liitetty osaksi Luston kokoelmia.

Päähineisiin voi tutustua museotietokanta Kantapuussa osoitteessa www.kantapuu.fi. Valitsemalla ruudun yläreunasta Esinehaku, kir- joittamalla Kokotekstihaku-kenttään päähineet ja valitsemalla Museo-kentän alasetovalikosta Lusto – Suomen Metsämuseo tulevat katselta- viksi Luston kokoelmiin luetteloidut päähineet – niin hatut, pipot, lätsät kuin kypärätkin.

Osa päähineistä on myös esillä syksyllä avautuneessa Herrat, pomot ja jätkät -näyttelyssä. Näyttely kertoo metsäalan omasta kulttuurihistoriasta ja metsäammattilaisten arjesta. Päähineiden kautta voi seurata esimer- kiksi metsäalan hierarkkisyyden murtumista, työturvallisuuden kehitystä sekä organisaatiomuutoksia. Näyttely on esillä Lustossa 3.4.2011 saakka.

Lusto ottaa edelleen vastaan erilaisia metsäam- mattilaisten päähineitä. Kokoelmiin kaivataan erityisesti metsäylioppilaan ylioppilaslakkaa, jätkän lätsää ja pomon villakankaista lipallista hattua. Kokoelmista puuttuu myös metsäalalta väitelleen tohtorin tohtorinhattu. Mikäli edellä mainittuja hattuja tai muita päähineitä ja niihin liittyviä kuvia ja muistitietoa vielä löytyy, yhteyttä voi ottaa Luston intendentti Leena Paaskos- keen, [leena.paaskoski\(at\)lusto.fi](mailto:leena.paaskoski(at)lusto.fi), p. 050 366 9552.

Lusto on avoinna talvikaudella ti–su klo 10–17 (suljettu 24.–27.12.2010 ja huoltotauon ajan 10.–31.1.2011).

Anne Kaljunen

C/o Lusto, 58450 PUNKAHARJU

www.lusto.fi/seura
[metsahistorian.seura\(at\)lusto.fi](mailto:metsahistorian.seura(at)lusto.fi)

Puheenjohtaja Juhani Huittinen
Lönnotinkatu 4 A 1, 50100 Mikkeli
P. 050 590 6575, [juhani.huittinen\(at\)gmail.com](mailto:juhani.huittinen(at)gmail.com)
Varapuheenjohtaja Tapani Tasanen

Muut hallituksen jäsenet:

Antti Koskimäki
Jaana Laine
Helkamari Knaapi
Markku Rauhalahdi
Heikki Roiko-Jokela
Liisa Siipilehto
Jarmo Tammenmaa

Sihteeri Leena Paaskoski
Lusto, 58450 Punkaharju
P. 050 366 9552, [leena.paaskoski\(at\)lusto.fi](mailto:leena.paaskoski(at)lusto.fi)
Taloudenhoitaja Reija Turunen
Lusto, 58450 Punkaharju, [reija.turunen\(at\)lusto.fi](mailto:reija.turunen(at)lusto.fi)

Susikko
Metsähistorian Seura ry:n jäsentiedote
3/2010

ISSN-L 1799-0750
ISSN 1799-0750
<http://www.lusto.fi/seura/etusivu.html>

Julkaisija: Metsähistorian Seura ry
Ilmestyminen: kolme kertaa vuodessa
Päätoimittaja: Leena Paaskoski
Ulkoasu: Timo Kilpeläinen & Leena Paaskoski